

αὐτῆς κυρίως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐπιγραφικοῦ ὕλικου, τοῦ ξηροῦ ἀλλὰ τόσον αὐθεντικοῦ, ἐξεπληρώθη καὶ μάλιστα ὑπ' ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἀφιέρωσεν ὅλην τὴν ζωὴν του εἰς τὴν μελέτην τῶν Ἀττικῶν ἐπιγραφῶν, ἰδιαίτερος τῶν «φορολογικῶν», ὑπὸ τοῦ καθ. Μ. F. McGregor. Οὕτω ἡ ἐποχὴ τῆς μεγάλης ἀκμῆς τῆς καλλιτεχνίας, τῆς λογοτεχνίας, τῆς φιλοσοφίας καὶ πολλῶν πολιτειακῶν θεωριῶν, ἡ ἐποχὴ τῆς μεγάλης δοκιμασίας τῆς δημοκρατίας (ἐνίοτε τῆς ἀκράτου), ὡς καὶ τῆς σημασίας τῆς μεγάλης προσωπικότητος (ὡς τοῦ Περικλέους), ἐδόθη ἐπὶ τῇ βάσει δυσκόλως ἐρμηνευομένου ὕλικου.

Ὁ McGregor μεταξὺ ἄλλων ὑπηρεσυχόμενος εἰς τὸ γνωστὸν κρίσιμον ἐρώτημα. ἂν ἡ ἀθηναϊκὴ «ἀρχή» ἦτο ἐπαφελῆς ἢ ὄχι πρὸς τὰ μέλη τῆς «συμμαχίας» (ἢ καὶ ἂν ἦτο δημοφιλῆς ἢ ἡγεμονεύουσα πόλις) ἀποφαίνεται ὅτι ἡ πολιτειακὴ ἀνάπτυξις τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ ἐξωτερικὴ δραστηριότης τῆς πόλεως προσηπόρισεν εἰρήνην καὶ εὐημερίαν εἰς ὄλους καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν γενικὴν πολιτισμικὴν ἄνοδον ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἀθηναῖοι εὐηργέτησαν διὰ μετρίως βίας.

Τὸ μείζον ἐπίτευγμα τοῦ βιβλίου· παρὰ τὸ ὅτι στηρίζεται εἰς ἐπιγραφὰς κυρίως παρουσιάζει ἀρτίαν συγκρότησιν, ἡ διήγησις προχωρεῖ ἀνέτως καὶ τὸ σπινθηροβόλον πνεῦμα τοῦ συγγραφέως (ὄτρυνόμενον, ὡς ὁμολογεῖται, ὑπὸ τῆς συζύγου του, ἄλλης Ἀσπασίας) ἐκχέεται πολλαχού. Ἔχεις τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἰς ἔμπειρος καὶ γλαφυρὸς ξεναγὸς ἐκθέτει ἔσωθεν τὸν «βίον» μιᾶς σφυζούσης αὐτοκρατορίας.

ΕΜΜ. ΜΙΚΡΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν

Marcel Conche, *Epicure-Lettres et Maximes*, Paris 1987, σσ. 327 (ἐκ τοῦ Πανεπιστημιακοῦ Τυπογραφείου τῆς Γαλλίας).

Ἐν τῇ Σειρᾷ «Ἐπιμηθεύς», ἐξεδόθη ὁ ἀνωτέρω τόμος τοῦ Γάλλου καθηγητοῦ καὶ περιλαμβάνει κείμενον, ἐρμηνείαν, εἰσαγωγὴν καὶ κριτικὰς σημειώσεις, ὡς πρὸς τὸν Ἐπίκουρον.

Ὡς γνωστὸν ὁ Ἐπίκουρος ἦτο πολυγραφώτατος συγγραφεὺς, ἔγραψε περὶ τὰ 300 συγγράμματα κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐλάχιστα περιῆλθον εἰς ἡμᾶς· αἱ θεωρήσεις τοῦ Ἐπικούρου, ὅπως ὅποτε εἶναι γνωσταὶ ἐκ τριῶν Ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας καὶ διετήρησε εἰς ἡμᾶς ὁ Διογένης Λαέρτιος, ἦτοι πρὸς Ἡρόδοτον, Πυθοκλέα καὶ Μενοικέα· ἐν συνεχείᾳ κατέλιπε τὰς «Κυρίας Δόξας» δηλαδὴ 40 ἀφορισμοὺς εἰς τοὺς ὁποίους διαφαίνεται ἡ φιλοσοφικὴ αὐτοῦ θεώρησις· ἐν συνεχείᾳ ἔχομεν τὰς Ἐπικούρου Προσφωνήσεις, αἵτινες ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὸν Βατικανὸν κώδικα (ἀρθμ. 1950) ὑπὸ τοῦ Wortz κατὰ τὸ ἔτος 1888· ἐπίσης λείψανά τινα ἐκ τοῦ «περὶ φύσεως» ἔργου αὐτοῦ ἀνευρέθησαν εἰς τοὺς Ἡρακλεωτικὸς Κυλίνδρους τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἐπικουρείου Πίσωνος, διατελέσαντος πιθανῶς περὶ τὸ 58 π.Χ. ὑπάτου· τὰ ἀπολεσθέντα συγγράμματα τοῦ Ἐπικούρου ἦσαν ὁ «Κανὼν», ὅστις περιεῖχε τὰ λογικὰ προβλήματα, κατόπιν τὸ «περὶ φύσεως» ἐκ 37 βιβλίων, τὸ περὶ «βίων» ἐκ 4 βιβλίων καὶ τὸ «περὶ τέλους» εἰς τὸ ὅποιον ἠρευνᾶτο τὸ περὶ «ὕψιστου ἀγαθοῦ».

Εἰς πάντα τὰ ἀνωτέρω ὁ καθηγητὴς Conche παραθέτει κείμενον, ἐρμηνείαν, ὑπομνηματισμὸν καὶ κριτικὰς παρατηρήσεις· ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ προτα-

σομένη μακρά εισαγωγή (σ. 11-40) εις την όποιαν θέτει τό υπό εξέτασιν θέμα του. Ἡ εργασία του καθηγητού Μ. Conche περιβάλλεται υπό πλήρους βιβλιογραφίας, υπό πινάκων χωρίων αρχαίων συγγραφέων, όνομάτων, βραχυγραφιών κ.ά. Χαρακτηριστικόν τής εργασίας του Conche είναι ή μεθοδικότης, ή ακρίβεια, ή γνώσις τής αρχαίας ελληνικής γλώσσης και ή θαυμαστή έρμηνεία αὐτής, αἱ σαφείς παρατηρήσεις ώς πρός τὰ αναφερόμενα προβλήματα, αἱ κριτικά παρατηρήσεις, ώς πρός τήν μορφήν του κειμένου: είναι έν μιᾷ λέξει μία εργασία ή όποία τιμᾷ τήν κλασσικήν φιλολογίαν έν Γαλλία και τήν επιστήμην γενικώτερον Ἄξιον σημειώσεως είναι ότι έν τῇ ανωτέρω Σειρᾷ «Ἐπιμηθεύς» περιλαμβάνονται πληθός διαφόρων άξιολόγων φιλοσοφικών Δοκιμίων και τής όποιας ιδρυτής υπήρξεν ό Ἰωάννης Hyppolite και ό διευθύνων νύν κ. Jean-Luc-Marion και αριθμεῖ περι τὰ 44 τοιαῦτα και δύο υπό έκδοσιν.

A. N. ΖΟΥΜΠΟΣ

Long, A. A., *Hellenistic Philosophy. Stoics, Epicureans, Sceptics*, London 1974.

Ἐπ' εὐκαιρία τής Ἑλληνικῆς μεταφράσεως, τής γενομένης υπό Στυλ. Δημοπούλου και Μυρτούς Δραγώνα-Μονάχου, ήτις και έξετυπώθη μερίμνη του Μορφωτικού ιδρύματος Ἐθν. Τραπεζίης, Ἀθήνα 1987 σσ. 442, έρχεται εις τήν μνήμην τό αρχικόν άγγλιστί κείμενον του άγγλου κλασσικού φιλολόγου Long, του διδάσκοντος ήδη τήν αρχαίαν φιλοσοφίαν εις τό Πανεπιστήμιον του Berkeley τής Καλιφορνίας· ή μετάφρασις ήκολούθησε πιστώς τό αρχικόν κείμενον και είναι ληπτόν και σαφές διά τους Ἑλληνας αναγνώστας. Τό ανωτέρω βιβλίον είναι λίαν χρήσιμον, διότι περιλαμβάνει τὰ τρία κυριώτερα ρεύματα τής Ἑλληνιστικῆς φιλοσοφίας τὰ όποία επί τρεῖς αἰώνας έπρωτοστάτησαν εις τήν ζωήν του Ἑλληνικού πνεύματος, δηλ. τους Στωϊκούς, Ἐπικουρείους και Σκεπτικούς. Κατά τους τρεῖς τούτους αἰώνας (άπό του θανάτου του Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μέχρι του τέλους τής Ρωμαϊκῆς Δημοκρατίας) ό ελληνικός πολιτισμός έγνώρισε θαυμαστήν διάδοσιν πρός τήν Ἀνατολήν, χάρις εις τās κατακτήσεις του Ἀλεξάνδρου, και πρός τήν Δύσιν, χάρις εις τους Ρωμαίους, οἱ όποιοι, κατά τήν προσφῦ άπόφανσιν του ποιητού, κατακτηταῖ δντες τής Ἑλλάδος κατεκτήθησαν όμως υπό του πνεύματός της. Ὁ συγγρ. επιχειρεῖ νά διαλύσῃ τήν τήν πρόλησιν ότι ή έλληνιστική φιλοσοφία, συγκρινομένη πρός τὰ έπιτεύγματα του Πλάτωνος ή του Ἀριστοτέλους, είναι προῖον δευτέρας έπιλογῆς και άποδεικνύει ότι ή φιλοσοφική αὐτή περίοδος διαθέτει εδρύτερον ένδιαφέρον, τόσον άπό έπόψεως ιστορικῆς όσον και άπό έπόψεως περιεχομένου. Τό έργον κατακλείεται υπό χρησιμωτάτων βιβλιογραφικών, κατά κεφάλαιον, πινάκων εις τους όποιους καταφαίνεται ή έπιτελεσθεῖσα κατά τās τελευταίας δεκαετίας πρόοδος εις τήν έρευναν τής έλληνιστικῆς φιλοσοφίας.

A. N. ΖΟΥΜΠΟΣ